2. Gebiedsproces Landgoederenzone Baakse beek en Lochem

1. Gebied en opgaven

Het gevarieerde gebied van de Achterhoek en de Liemers bestaat uit een palet van stuwwallen, opgevulde laagten in het middengebied. Het is overwegend een kleinschalig coulissenlandschap met vele beken. Kenmerkend is de verwevenheid van landbouw, landgoederen, beken en natuurgebieden.

In het stroomgebied van de Baakse Beek liggen diverse natuurgebieden en landgoederen met veel potentie voor systeemherstel (voor water en natuur) en verbetering van landschapskwaliteiten. Op korte afstand richting noordoosten ligt het Natura2000 gebied Stelkampsveld relatief geïsoleerd in het landelijk gebied. In deze gebiedszone komen verschillende opgaven samen.

Binnen de analyse voor maatregelen buiten N2000-gebieden (kennisdocument Tauw, 2022) is dit gebied op Gelderlands niveau een belangrijke ecologische schakel tussen Veluwe en Winterswijk. In het westen ligt het kerngebied Hackfort-Kiefstkamp met belangrijk vochtige bossen. In het zuiden ligt drinkwaterwinning 't Klooster en in het noorden drinkwaterwinning Lochem. Bij beide locaties wordt gezocht naar een betere inpassing van deze winningen in het gebied. In het systeem van de Barchemse veengoot/winning Lochem gaat het om de Wildenborch en het gebied Hagenbeek met vochtige bossen, schraallanden en kalkmoeras.

In de periode van Natuurpact 1 zijn hier al maatregelen genomen. Door de hydrologische situatie is het van belang dat er meer maatregelen worden genomen want al deze maatregelen beïnvloeden elkaar. Dit is tussen Stelkampsveld en Hagenbeek al aangetoond. In het middengebied met landgoederen Wiersse en Onstein kunnen de maatregelen die al genomen zijn het hele gebied robuuster maken.

We beogen daarom zowel systeemherstel in en rond het Natura2000 gebied Stelkampsveld als het verbeteren van de grondwaterafhankelijke natte landnatuur in het stroomgebied Baakse Beek. Hiermee werken we zowel aan de VHR-doelen voor het N2000 gebied als voor het stroomgebied van de Baakse Beek als geheel. Voor de beken is er daarnaast een KRW opgaven voor waterkwaliteit. Werken aan beekherstel biedt in dit gebied ook kansen voor de aanleg van natte bossen, wat ook onderdeel is van de VHR-opgave. Bij veel van deze maatregelen is extensivering van het grondgebruik nodig. Hiermee is tevens een deel van de opgave tot vermindering van stikstof in dit gebied te realiseren.

Natuuropgaven

Indicatieve kwantitatieve opgaven:

- 250 ha Natuur inclusieve landbouw (op basis van Uitvoeringsagenda GMS)
- 400 ha Agrarische natuur
  - 300 ha open akkerland
  - 100 ha groenblauwe dooradering
- Overige natuur binnen GNN
  - 50 ha vochtige bossen
- 8 ha uitbreidingsopgave bos

<u>Thema's</u>

- Verbeterde balans tussen water vasthouden en water afvoeren en een betere balans tussen gebruik en benutten van (grond-) water.
- Vermindering van de emissievracht stikstof vanuit de landbouw.
- Vermindering van emissies van broeikasgassen vanuit rundveebedrijven en varkenshouderijen.
- Herstructurering van de landbouwbedrijvigheid op basis van bodem- en water sturend en rekening houdend met doelen voor natuur en klimaat, waardoor de toekomstbestendigheid van de agrarische sector en blijvende werkgelegenheid in de

- Versterking landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit; voor de Achterhoek behoud en versterking van het coulissenlandschap.

KERNKWALITEITEN natuur en landschap

- Hoofdzakelijk vervlochten landgoederenlandschap met de Vorden, Kiefskamp, Wildenborch, Wientjesvoort, De Wiersse, 't Medler, Onstein, Ruurlo en 't Zelle; oorspronkelijk grotendeels kampen- en heideontginningslandschap
- Onderdeel van Nationaal Landschap Graafschap
- Het natte middengebied van de Achterhoek met de Baakse Beek, de Veengoot, de verbinding daartussen (Van Heeckerenbeek) en de Lindense Laak
- Parel Kiefskamp/Vorden met rijkere loofbossen met o.a. zevenster
- Parel Wildenborch met Eiken-haagbeukenbos met rijke ondergroei
- Parel 't Medler/De Wiersse: oud bos met vroegere loop van de Baakse Beek, overgangen van nat naar droger bos
- Leefgebied steenuil
- Relatief uitgestrekte bossen, veel natte bossen
- Op de landgoederen ook bloemrijke graslanden, schraallanden en restanten heidevelden
- Ecologische verbindingen Ruurlo - Groote Veld, Beekvliet - Zwarte Veen en Baakse Beek - Lindense Laak
- De landschapselementen en de Rijksmonumentale tuinen en gebouwen van landgoed de Wiersse

Aardkundige waarden: Zwarte Veen en omgeving (dekzandruggen)

Parel: Kiefskamp, Wildenborch en 't Medler/De Wiersse

<u>Ontwikkeldoeleen</u>

Gelders natuur Netwerk GNN

- Ontwikkelen van soortenrijkere bossen met meer natuurlijke structuur en samenstelling
- Ontwikkelen heide en schraallanden
- Ontwikkelen bosranden
- Ontwikkelen migratiemogelijkheden voor reptielen, amfibieën en soorten van heide en schraallanden

Groene Ontwikkelingszone

- Ontwikkelen evz Baakse Beek - Lindense Laak, Ruurlo - Groote Veld, Beekvliet - Zwarte Veen
- Ontwikkelen heide en schraallanden
- Ontwikkelen bosranden
- Ontwikkelen migratiemogelijkheden voor reptielen, amfibieën en soorten van heide en schraallanden
- Beperken barrièrewerking N316 en N319

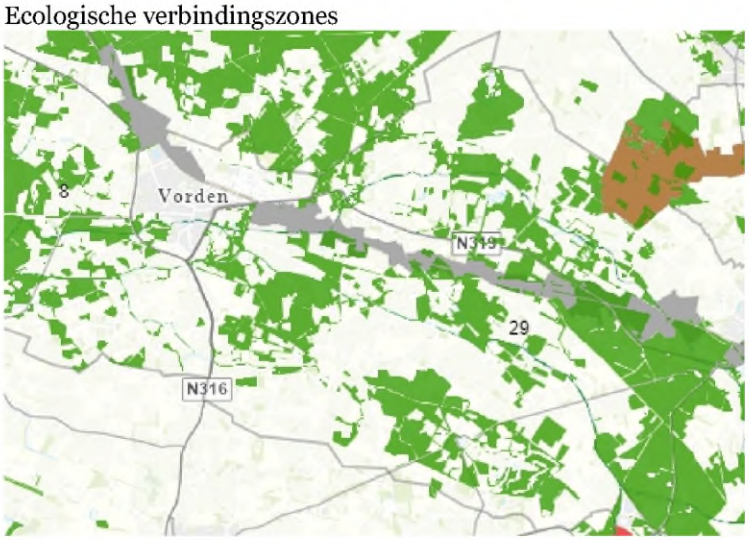
Ecologische verbindingen met evz-model

- Ruurlo - Groote Veld: model hagedis
- Beekvliet - Zwarte Veen: verbinding schraallanden Stelkampsveld - Baakse Beek
- Model Kamsalamander
- Model Vuurvlinder

N2000/EVZ/GBDA

- EVZ's: droge en natu/droge evz's: hagedis (droog), kamsalamander/vuurvlinder (nat/droog)
- GBDA – met name in geel gebied ten noorden van Veengoot en zuiden van Baakse beek.

Ecologische verbindingszones

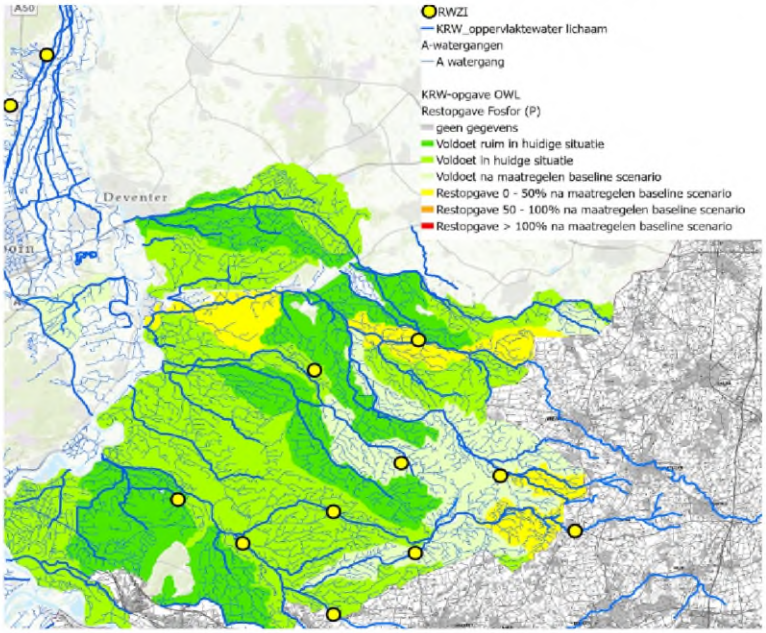
Wateropgaven

De agrarische gronden waar effecten merkbaar zijn en waar agrarisch grondgebruik kan worden aangepast:

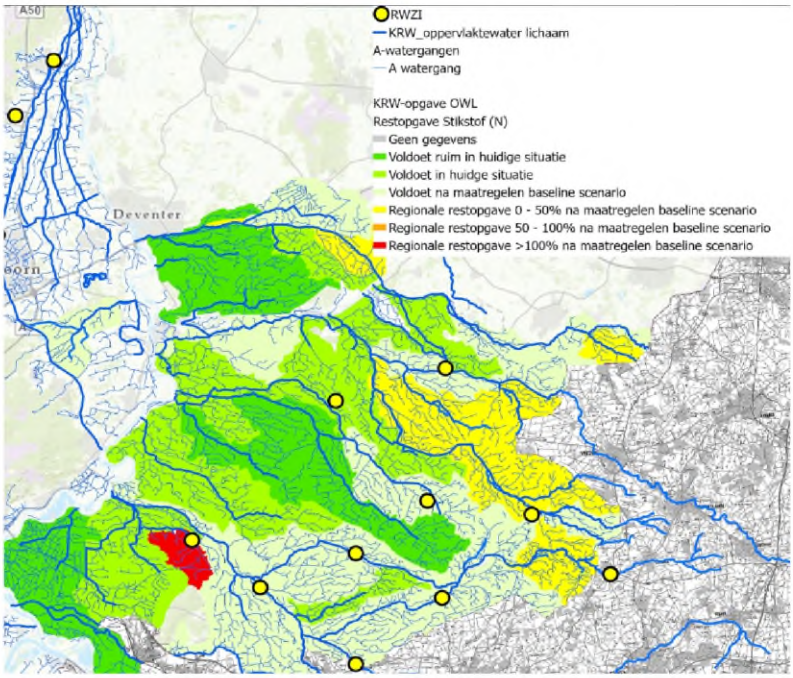
- Hydrologische maatregelen op agrarische gronden voor natuur: 1.050 ha
- Hydrologische maatregelen voor aanpak droogte, waterberging, klimaatadaptatie: 1.050 ha (het aantal hectares waarop effecten voor agrarisch grondgebruik).
- De hectares kunnen grotendeels samenvallen (netto ook circa 1.050 ha).

KRW opgaven

De WUR (WenR) heeft een studie uitgevoerd nar de restopgaven stikstof en fosfor.
Daar waar **Fosfor** thans normoverschrijdend is, blijft dat nog decennia zo.

Stikstof. Onder de voorwaarde van realisatie van Rijksbeleid voldoet stikstof in de watergangen aan de normen. Daarbij is ervan uitgegaan dat de grensoverschrijdende beken bij de grens aan de normen voldoen. Dat is niet het geval. Daarom zal met de Duitse autoriteiten moeten worden overlegd over de verbetering van de kwaliteit van de grensoverschrijdende beken.

Stikstofreductie
De opgave voor stikstofreductie is enorm en willen we in dit gebiedsproces aanpakken met een gebiedsgerichte uitwerking van maatregelen door inzet op innovatie, extensiveren, verbreden en beëindigen. De opgave voor stikstofreductie is circa 40% (maximaal 42%) in 2035 t.o.v. 2018.

Vermindering van emissies van broeikasgassen vanuit rundveebedrijven en varkenshouderijen (28% reductie in 2030 t.o.v. KEV 2021).

.

	Naam gebiedsproces	**Regio**	**Fase**	**Natuur** Stikstofreductie	**Natuur** Natuurversterking Biodiversiteit Groen-blauwe dooradering	**Water** Kwaliteit Kwantiteit Bodem	**Klimaat** Reductie broeikasgas Vastlegging CO_2 in bodem	**Landbouw** Toekomstbestendig, economisch rendabel, passend bij
2	**Gebiedsaanpak Landgoederen-zone Baakse Beek en Lochem**	Achterhoek & Stedendriehoek	Verkenning Realisatie (parallel) *(Lochem: deelproces is een pré-verkenning)*	Alleen generieke maatregelen.	Grondwaterafhankelijke natte landnatuur (kan leiden tot bepaalde habitattypen zoals natte bossen die bijdragen aan de landelijke VHR doelstellingen) in noordoosten een directe relatie met N2000 gebied Stelkampsveld.	Kwantiteit: droogte opgave natuur en landbouw/ Ecologische sleutelfactor kwantiteit KRW waterlichaam Baakse beek. Kwantiteit: directe relatie met Lochem drinkwaterwinning project	CO_2 vastlegging behouden door behoud grasland geen overgang naar akkerbouw. Klimaat opgave lift mee op stikstof. Mogelijkheden aanleg klimaatbos meenemen.	Natuurinclusief beheer mede via afwaardering.

Legenda Bijdrage aan doelbereik	Bijdrage expliciet en positief	Bijdrage onduidelijk of zeer beperkt	Geen bijdrage

2. Ruimtelijke kwaliteit

De Landgoederenzone Baakse Beek is een lopend planvormings- en uitvoeringsproject. Waterschap Rijn en IJssel is de trekkende partij en werkt daarbij o.a. samen met gemeenten Bronckhorst en Lochem, provincie Gelderland, de landgoedeigenaren en grondgebruikers. Arcadis is opdrachtnemer. Het is een voorbeeldig project voor water en bodem sturend met ruimtelijke kwaliteit, gebaseerd op historische identiteit. Voor het gebiedsproces wordt het plangebied uitgebreid en de opgave aangescherpt.

Kernkwaliteiten

In de Streekgids Achterhoek en Liemers zijn de kernkwaliteiten voor het gebied van de Landgoederenzone Baakse Beek opgenomen. In essentie gaat het om de zeer hoge ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteit van de landgoedensembles; zorgvuldig ontworpen landschappen met allure, met een sterke relatie met de ondergrond.

Doelstelling ruimtelijke kwaliteit

Doelstelling is het versterken van de ruimtelijke kwaliteit van de plek door het creëren van synergie tussen de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde, voortbouwend op de herkomstwaarde. Het gaat hierbij in ieder geval om de principes dat :

- de identiteit van de plek centraal staat,
- ruimtelijke ontwikkelingen aansluiten bij het water- en bodemsysteem
- meervoudig ruimtegebruik boven enkelvoudig gebruik gaat
- we geen negatieve effecten afwentelen naar elders of later.

Specifiek voor de Landgoederenzone Baakse Beek is het doel om voort te bouwen op de historisch gegroeide identiteit van de landgoederen. Karakteristiek voor landgoederen is het samengaan van landbouw, natuur, recreatie en erfgoed tot landschappen van allure met hoge ruimtelijke kwaliteit. Ieder van de landgoederen heeft een eigen ruimtelijke karakteristiek (en een eigen historisch ontwerp). Het is van belang de historische ontwikkeling en de relatie met het landschap en de ondergrond goed te analyseren en met de eigentijdse ruimtelijke ingrepen hierop voort te bouwen. Zowel op het niveau van objecten als overstijgende landschapsstructuren. Zo kan een goed ontworpen brug een landgoedkarakter krijgen en met een nieuwe laan een erfgoedstructuur worden hersteld en een recreatieve verbinding gelegd worden.

Ontwerpkracht

Het ruimtelijke ontwerp voor de huidige fase van Landgoederenzone Baakse Beek wordt opgesteld door Arcadis, als integraal opdrachtnemer voor de uitvoering. De landschapsarchitect is integraal ontwerpleider. Hierbij wordt samengewerkt met het kwaliteitsteam.

Ruimtelijke kwaliteitsborging

Er is een kwaliteitsteam actief bestaande uit gemeente, provincie Gelderland en RCE. Het team heeft een agenderende, begeleidende en toetsende rol.

Provinciale rol ruimtelijke kwaliteit

Provincie draagt met erfgoedsubsidie bij aan de gebiedsontwikkeling en is lid van het kwaliteitsteam.

Actie

Zowel de ontwerpkracht als de ruimtelijke kwaliteitsborging zijn georganiseerd. Voor dit gebiedsproces wordt de plangrens van het projectgebied vergroot en de opgave aangescherpt. Het is van belang bij deze herijking van de opdracht de doelstelling ruimtelijke kwaliteit op te nemen en de ontwerpkracht en kwaliteitsborging op vergelijkbare wijze voort te zetten.

Samenvatting Streekgids Achterhoek, deelgebied Baakse Beek (+ Oosterwijkse Vloed en Groote Beek)

Kernkwaliteiten – landschappelijke karakteristiek

- landschap van zandruggen
- beeklandgoederenzone rondom de Baakse Beek; reeks van 10-12 beekgebonden landgoederen. Samenhangende ruimtelijke eenheden met statig huis, lanen, tuinen, bos en landerijen.

Kernkwaliteiten – openheid, beslotenheid en ruimtebeleving

- open escomplexen
- half-open coulisselandschap. Landgoederen dragen sterk bij aan de beslotenheid en kwaliteit van dit landschap.
- bakens in het landschap, landhuizen en zichtlijnen

Kernkwaliteiten – ordenende structuren

- oost-westgerichte beken
- afwezigheid van auto(snel)wegen

Kernkwaliteiten – stad-landrelaties

- zeer luw gebied in achterland van Zutphen, Doetinchem en Doesburg

Ontwikkeldoelen en -principes

- maak het beeksysteem meer manifest; van smalle lijn naar brede zone
- verbind de landgoederen met het beekdal
- versterk het landschapsmozaïek van de zandgronden

Essenties erfgoed

- landgoedensembles; van belang de historische ontwerpen goed te analyseren bij ontwikkelopgaven.
- landgoederen hebben baat bij een goed functionerend watersysteem; er is nu een tekort aan water hetgeen de kwaliteit van gebouwen, tuinen, grachten en landschappen bedreigd.
- zorgvuldige afwegingen bij natuurontwikkelingen zijn nodig; er is een potentieel conflict met historische waarden.

3. Gebiedsaanpak

Oplossingsrichtingen, doelbereik en (sociaaleconomische) effecten
Waterschap Rijn en IJssel, Vitens, gemeente Bronckhorst, gemeente Lochem en provincie Gelderland kijken, samen met landgoedeigenaren, hoe zij in de Landgoederenzone Baakse Beek en het drinkwatergebied Lochem in kunnen spelen op uitdagingen op gebied van KRW, natuur en klimaatverandering. Dit vraagt om een gezamenlijke, gebied brede aanpak. Een aanpak met aandacht voor (grond) water, natuur, landbouw, erfgoed en toerisme.

a. De aanpak is gericht op watersysteemherstel en het verbeteren en behouden van bestaande kwaliteiten in een veranderend klimaat. Beter water vasthouden in de hoge delen van het landschap. Hiermee worden kwelsystemen hersteld. Via inrichting in de natuur zelf wordt er gezorgd dat deze kwel weer bij de wortelzone komt. In de lage delen is er meer ruimte voor natuurlijke processen van het water wat ten goede komt aan de ecologische sleutelfactoren van de de natuur, KRW, landbouw op 6 extra landgoederen door insteek op watersysteemherstel.
b. Als eerste belangrijke stap wordt per landgoed een (pré-)verkenning uitgevoerd om – samen met betrokken partijen - tot een integrale en gedragen, gebiedsuitwerking van de opgaven en vervolgens tot uitvoering te komen. Een belangrijke stap bij deze (pré-)verkenning is in beeld brengen van de te nemen maatregelen.
c. Watersysteem aanpak tbv Natuur, KRW, landbouw via EDDGGI. Oa door verplaatsen onttrekkingsputten naar locaties waar ze minder impact op natuur hebben, ondersteunend onderzoek, plaatsen stuwtjes etc. Aanpak en financiering via 17. Water in gebiedsprocessen.

Besluitvorming en betrokken partijen

Beschrijving partijen, rollen en verantwoordelijkheden	Provincie Gelderland, opdrachtgever, bevoegd gezag (Natuur, Wnb, KRW etc.), financier, partner. Waterschap Rijn en IJssel, opdrachtgever, bevoegd gezag (KRW, waterkwantiteit etc.), financier, partner. Gemeente Bronckhorst en Lochem, opdrachtgever, bevoegd gezag (Omgevingsplan etc.), financier, partner. Grondeigenaren (Landgoedeigenaren, agrariërs), partner, belanghebbenden. Pachters, belanghebbenden. Verkenning moet nog worden gestart inclusief bijbehorende Intentieovereenkomst tussen overheden. Bij de werkzaamheden wordt voortgebouwd op de ervaringen die zijn opgedaan bij de eerste vijf landgoederen. Instellen BO met overheden, landgoedeigenaren, landbouworganiatie(s), Kroonjuwelenberaad, VALA
Procedures en besluitvorming	Het in beeld brengen van alle benodigde procedurele stappen is onderdeel van de verkenning. Waarschijnlijk oa per landgoed een overeenkomst waarin opgaven, kaders en piketpaaltjes worden vastgesteld.
Participatie en betrokkenheid democratische vertegenwoordigingen	Intensief contact tussen direct betrokkenen en belanghebbenden oa via gebiedsbijeenkomsten, infoavonden etc. Dit mede als input voor het inrichtingsplan en latere ontwerp per landgoed welke door provincie en waterschap wordt vastgesteld.

Planning

	2024	2025	2026	2027	2028
Stap	Verkenning	Verkenning	Planuitwerking	Uitvoering	Uitvoering
Product		Samenwerkings-overeenkomst	Gebiedsplan Realisatie overeenkomst		

4. Provinciaal beleid en provinciale programma's en kennisdocumenten ontwikkeld voor het landelijk gebied Gelderland

Provinciaal beleid en provinciale programma's

Te vinden op: www.gelderland.nl

- Omgevingsvisie Gaaf Gelderland, 2018
- Uitvoeringsagenda Gelderse Maatregelen Stikstof 2021-2025, 2020
- Gelders Versnellingsvoorstel aan minister voor Natuur en Stikstof, met bijlagen, 2022
- Samen slimmer en schoner Voortgangsrapportage Gelderse Maatregelen Stikstof 2021 – 2025
- Vitaal en divers bos, Uitvoeringsprogramma Bomen en Bos, 2020
- Programma biodiversiteit, Strategie voor een Groener Gelderland, 2020
- Regionaal waterprogramma 2021-2027
- Panorama Gelderse Rivieren. Provinciaal Handelingsperspectief. september 2022
- Beleidsprogramma Klimaat, Samen naar een klimaatneutraal Gelderland, 2020
- Samen werken we aan een klimaatneutraal Gelderland. Gelders Klimaatplan 2021-2030, 2022
- Toekomst voor de Gelderse boer 2021-2030. Kadernota Agrifood, 2021
- Revitaliseringsplan Gelderland, 2022
- Statenbrief Perspectief voor vitaal Gelders landelijk gebied, met bijlagen, 2022
- Gelders Gebiedsplan Stikstofreductie en natuurverbetering, 2023
- Dashboard Agrifood

Kennisdocumenten te vinden op: www.gelderland.nl/projecten/vitaal-landelijk-gebied-gelderland/belangrijke-documenten

1. Provincie Gelderland, Natuurdoelanalyses voor de Natura2000-gebieden – uitgevoerd door Arcadis, maart/april 2023.
2. Provincie Gelderland, Vervolganalyses Natura2000-gebieden – opgesteld door Kleijberg ecologie, maart/april 2023.
3. Gies, E. e.a., Integrale doorrekening doelen en doelbereik Gelderlandse deelgebieden voor landbouw op basis van indicatieve maatregelen voor stikstof, waterkwaliteit en klimaat, WUR, mei 2023, nr. 3261.
4. Tauw, Uitwerking mogelijke natuurmaatregelen omgeving Natura2000-gebieden, mei 2023.
   - Koepeldocument, 2023
   - Deelgebiedsrapportages Uitwerking mogelijke natuurmaatregelen omgeving Natura2000-gebieden, Gelderse Maatregelen Stikstof, 2023.
5. Provincie Gelderland, Pilotonderzoek Groenblauwe dooradering, mei 2023.
6. DLV Advies, Landbouwperspectief provincie Gelderland, juni 2023.
7. Provincie Gelderland, Water en bodem sturend in Gelderland, Provinciaal handelingsperspectief, 2022.
8. Provincie Gelderland, Grondwaterbeschermingsgebieden.
9. Waterbouwstenen van de provincie Gelderland en de waterschappen Rijn en IJssel, Vallei en Veluwe en Rivierenland.
   a. Waterbouwsteen waterschap Rivierenland met 3 bijlagen
   b. Waterbouwsteen waterschap Vallei en Veluwe met 2 bijlagen
   c. Waterbouwsteen waterschap Rijn en IJssel kaderrichtlijn water samenvatting en basisrapport
   d. Waterbouwsteen waterschap Rijn en IJssel droogte achterhoek samenvatting en basisrapport
   e. Waterbouwsteen Water en Bodem Sturend Gelderland
   f. Waterbouwsteen Grondwaterbescherming.
10. Het PON/Telos (A. van der Hout e.a.), Sociaaleconomische impactanalyse Provincie Gelderland, februari 2024
11. Aequator (T. Mous e.a.), Geschiktheid van de Gelderse landbouwbodems, nu en in de toekomst, maart 2024

12. NMI (G.H. Ros e.a.), Kwaliteit landbouwbodems Gelderland. Analyse van knelpunten en oplossingsrichtingen, Nutriënten Management Instituut BV, Wageningen, 2023.
13. Wageningen Environmental Research (WenR), Onderzoek restopgaven stikstof en fosfor Gelderland/Utrecht, september 2024